

Virtuele valuta in de btw

Door: mr. E.J. Creemers
Post-Master indirecte belastingen 2013/2014

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Inleiding	2
2. Geld en het neutraliteitsbeginsel	4
2.1 Wat is geld?	4
2.2 Geld in de heffing van btw	5
2.3 Ruilmiddelen en het neutraliteitsbeginsel	6
3. Bitcoins	8
3.1 Wat zijn Bitcoins?	8
3.1.1 Bitcoins ten opzichte van klassieke valuta	9
3.1.2 Voordelen van Bitcoins ten opzichte van klassieke valuta	10
3.1.3 Bitcoins in het buitenland	10
3.2. Kwalificatie van Bitcoins voor de btw	12
3.2.1 Virtuele valuta in de jurisprudentie van het Hof van Justitie, de Hoge Raad en in de fiscale literatuur	12
3.2.2 Goed of dienst	12
3.2.3.1. Elektronische dienst	13
3.2.3.2. Hof van Justitie over vervaardiging, diensten of levering	14
4. Over btw, wisselkoersen en commissies en vrijstellingen	16
4.1 Plaats van dienst en recht op aftrek van voorbelasting	16
4.2 Wisselkoers en commissies	17
4.3 Kan bij de handel in Bitcoins een financiële vrijstelling van toepassing zijn?	18
4.3.1. Artikel 135, lid 1 letter e van de richtlijn	18
4.3.2. Artikel 135, lid 1 letter d van de richtlijn	19
4.3.3. Artikel 135, lid 1 letter f van de richtlijn	19
4.3.4. Voor wat betreft de wallets en wisseldiensten	20
4.3.5. Conclusie	20
5. Maatstaf van heffing en vergoeding in natura	21
5.1 Arresten Hof van Justitie over vergoeding in natura	22
5.2 Bitcoins als elektronische voucher	23
6. Btw heffen in virtual reality of in real life?	25
7. Conclusie	26
Literatuurlijst	29

1. Inleiding

Een ondernemer die diensten of leveringen tegen vergoeding verricht, verricht aan btw onderworpen prestaties. Alle onderdelen in deze zin zijn inmiddels onderwerp geworden van uitspraken van het Hof van Justitie. Deze jurisprudentie ziet op handelingen in de echte wereld.

Maar wat doen we met prestaties die ondernemers verrichten in de virtuele wereld? Zolang er tegenover die prestaties een vergoeding staat die in de virtuele wereld blijft, lijkt er geen sprake te zijn van prestaties die binnen het bereik van de btw vallen. Maar wat nu als prestaties van een ondernemer in de echte wereld afgerekend kunnen worden in valuta die rechtstreeks uit de virtuele wereld komen?

Ten tijde van het tot stand komen van de btw-richtlijn¹ was dit een volstrekt imaginaire vraag. Thans echter niet meer. Tegenwoordig kan er voor prestaties betaald worden met virtuele valuta zoals Bitcoins.²

De FBI heeft begin oktober 2013 Silk Road opgerold. Dit was een onlinemarktplaats voor illegale goederen die met Bitcoins betaald konden worden.³ Silk Road had meer dan honderdduizend geregistreerde deelnemers, die met Bitcoins betaalden om aan zaken als heroïne, cocaïne en huurmoordenaars te komen. Bitcoins worden echter ook gebruikt om meer alledaagse transacties te kunnen voldoen, bijvoorbeeld het afrekenen van een maaltijd in het kader van een restaurantbezoek.

Bitcoins bestaan uit in feite waardeloze digitale codes. Maar wat zijn onze euro's meer dan in feite waardeloos papier en metaal? Wat is onze elektronische betaling in euro's meer dan een overboeking van Bitcoins? In een samenleving waarin de jager zijn vlees ruilde voor leren schoenen gemaakt door een schoenmaker, waarin de boer graan ruilde voor wol om kleding van te maken, zou noch een euro, noch een Bitcoin, een geaccepteerd betaalmiddel zijn geweest.

In deze verhandeling wil ik aan de hand van de virtuele valuta Bitcoin de vraag onderzoeken hoe virtuele valuta voor de heffing van btw behandeld kunnen worden.

Omdat te kunnen doen zal ik eerst antwoord geven op de vraag wat geld is. Omdat Bitcoins net als geld als ruilmiddel gebruikt worden zal ik ook ingaan op het begrip neutraliteit in de btw. Daarna zal ik antwoord geven op de vraag wat Bitcoins zijn.

Verder ga ik in op hoe Bitcoins voor de btw gekwalificeerd moeten worden. Zijn ze aan te merken als goed of dienst? En als ze als dienst zijn aan te merken, is het dan een elektronische dienst?

Daarna onderzoek ik de vraag hoe de handel in geld en de handel in Bitcoins in de heffing van btw behandeld worden. Ook het bewaren van Bitcoins komt daarbij aan de orde. Ik onderzoek ook of er een financiële vrijstelling van toepassing kan zijn.

¹ Richtlijn 2006/112/EG van de Raad van 28 november 2006 betreffende het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde (Pb EU L 347 van 11 december 2006)

² Overigens is Bitcoin niet de enige cryptocurrency, later kwamen ook Namecoin, Litecoin, PPCoin en vele anderen. Deze laat ik verder buiten beschouwing.

³ De Financiële Telegraaf van 4 oktober 2013

Dan zal ik antwoord geven op de vraag hoe Bitcoins als betaalmiddel gebruikt kunnen worden. In hoeverre kunnen Bitcoins onderdeel uit kunnen maken van de maatstaf van heffing? En ik ga ook in op de vraag in hoeverre ze een vergoeding kunnen zijn voor door ondernemers verrichte prestaties.

Tot slot ga ik in op de vraag of btw in virtual reality geheven kan worden, of alleen in real life.

2. Geld en het neutraliteitsbeginsel

Voordat ik ga onderzoeken wat virtuele valuta zijn en ze plaats in het kader van de btw wil ik stilstaan bij de vraag wat geld eigenlijk is. Daarna wijd ik wat woorden aan het begrip economische realiteit, zoals het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna ook genoemd: het Hof van Justitie, het Hof, HvJ) dat in haar jurisprudentie heeft uitgewerkt.

2.1 Wat is geld?

Wat is geld? Geld is een ruilmiddel, uitgevonden omdat de primitieve ruilmaatschappij steeds ingewikkelder werd. Graan ruilen voor wol was niet altijd direct mogelijk. Mensen gingen op zoek naar ruilmiddelen die duurzaam waren, waarvan de waarde behouden bleef, edelmetalen zoals goud bijvoorbeeld. Dit is schaars en waardevol goed, dat te verdelen in kleine delen zodat een vergoeding op maat kon worden gegeven.

In de middeleeuwen ontstond een middenklasse die steeds meer goud en ander edelmetaal bezat. Om het risico van diefstal tijdens transport en bewaring te verminderen werd het niet meer thuis, maar in de kluis van de goudsmid bewaard, die in ruil daarvoor een waardepapier aan de handelaar gaf. Daarop stond vermeld hoeveel het goud waard was. Als er iets gekocht moest worden werd het goud uit de kluis gehaald. Op den duur werd het goud niet meer uit de kluis gehaald, maar werd het waardepapier overgedragen als betaling. Daardoor kon de goudsmid meer waardepapieren uitgeven dan hij goud in zijn kluis had. Zo ontstond de lening en werd geld gecreëerd. De goudsmid werd bank.⁴

Een systeem waarin er voldoende goud of zilver moet zijn om alle uitgegeven waardepapieren om te wisselen heet gouden of zilveren standaard of een metalliek geldstelsel. Het gaat daarbij om de een vastgestelde hoeveelheid goud per waardepapier. Ik noem daarbij als voorbeeld dat van 1875 tot 1936 een Nederlands gouden tientje 6,048 gram fijn goud bevatte.

In Nederland werd in 1814 De Nederlandsche Bank opgericht. Koning Willem I legde vast dat deze bank als enige bank in Nederland bankbiljetten mocht uitgeven en kredieten verlenen. Zij opereerde min of meer zelfstandig. De uitgifte van bankbiljetten was aan een maximum gebonden, vanaf 1863 moest veertig procent van de bankbiljettencirculatie gedekt zijn door de hoeveelheid goud en zilver in de kluizen van De Nederlandsche Bank. Ten tijde van de Eerste Wereldoorlog tot 1929 werd de verplichte metaaldekking verlaagd tot 20%.

Als gevolg van de economische crisis werd de gouden standaard (eigenlijk een gedeeltelijke gouden standaard) in 1936 verlaten. Bankbiljetten waren niet langer meer inwisselbaar voor goud. Toenmalig minister-president Colijn hield lange tijd vast aan de gouden standaard, ondanks het feit dat in de jaren dertig in veel Europese landen valuta devalueerden. Hij vond het een zaak van fatsoen. De directeur van De Nederlandsche Bank, Trip, was het met hem eens: "Wij zijn geen muntvervalsers".⁵

Om de waarde van geld stabiel te houden combineerde de overheid monetaire politiek met sociaaleconomisch beleid, met De Nederlandsche Bank als instrument. In de Bankwet van 1948 werd De Nederlandsche Bank genationaliseerd. Belangrijkste taak: de waarde van de Nederlandse geldeenheid te reguleren op zodanige wijze als voor 's lands welvaart het meest dienstig is, en daarbij de waarde zoveel mogelijk te stabiliseren. De Minister van Financiën kon de bank aanwijzingen geven "ter coördinatie van de monetaire en financiële politiek der Regering en de politiek van de Bank".

⁴ Redactie van DNB magazine, nr. 3, blz. 3, 2009, op www.dnb.nl

⁵ www.gahetna.nl, home, tijdbalken, tijdbalk Nederlandsche geschiedenis, kabinet Colijn – crisis jaren dertig.

De gouden standaard keerde in 1944 in een andere vorm terug. In het systeem van Bretton Woods uit 1944 kon de dollar tegen een vaste hoeveelheid goud worden ingewisseld. Voor de valuta van de andere deelnemende landen werd een vaste wisselkoers met de dollar bepaald, maar zij waren niet rechtstreeks tegen goud in te wisselen. Het systeem werd in 1971 verlaten omdat de Amerikaanse overheid tijdens de Vietnamoorlog dollars bij bleef drukken. Europese regeringen verloren daardoor hun vertrouwen in de munt en gingen hun dollars inruilen voor goud. Daardoor moest de Amerikaanse regering de goudstandaard loslaten.⁶

In het kader van de Europese samenwerking ontstond de Economische en Monetaire Unie (EMU) en werd (na proefdraaien met de ecu, die alleen als rekeneenheid bestond) een gezamenlijke Europese munt ingevoerd, de euro. In 1998 werd een nieuwe Bankwet opgesteld, waardoor de relatie tussen overheid en de Bank veranderde. Op grond van de nieuwe wet kon de Minister van Financiën geen aanwijzingen meer geven, maar kreeg hij het recht op “gegevens of inlichtingen ... die naar zijn oordeel nodig zijn ter bepaling van het financieel-economische beleid voor de regering ...”. Het monetaire beleid werd niet langer door de nationale banken bepaald, maar door de Europese Centrale Bank in Frankfurt.⁷

Geld is dus een ruilmiddel, geëvolueerd uit schaars materiaal met een vaste waarde. Het is echter niet langer meer het materiaal dat waarborgen biedt voor de waardevastheid, maar een systeem dat gebaseerd is op afspraken neergelegd in wetgeving, bewaakt door de Europese Centrale Bank.

2.2 Geld in de heffing van btw

Geld kan onderscheiden worden in giraal en chartaal geld. Chartaal (of contant) geld is een tastbaar betaalmiddel in de vorm van munten of bankbiljetten. Giraal geld is een tegoed op een rekening bij een bank, een financiële instelling of een betalingsverkeerinstelling.⁸

Voor wat betreft de omzetbelasting geldt dat in de btw-richtlijn vrijstellingen zijn opgenomen voor zowel chartaal als giraal geld. Op grond van artikel 135, lid 1, letter e zijn handelingen, bemiddeling daaronder begrepen, betreffende deviezen, bankbiljetten en munten die wettig betaalmiddel zijn vrijgesteld van de heffing van omzetbelasting. Handelingen betreffende deposito's, rekening-courantverkeer, betalingen, overmakingen, schuldvorderingen, cheques en andere handelspapieren zijn op grond van letter d van diezelfde bepaling tevens vrijgesteld van de heffing van omzetbelasting. De inning van schuldvorderingen valt niet onder deze vrijstelling en is daarom wel belast.

Van Kesteren en Van Hilten⁹ vragen zich af of het nodig was om de levering van munten en bankbiljetten vrij te stellen, omdat het de vraag is “of bij het doen van betalingen überhaupt sprake is van een prestatie”. Zij zien geld als een ruilmiddel voor de bestedingen die de particuliere consument doet. Deze bestedingen worden in de heffing betrokken. Naar hun idee wordt het erg complex als de betaling wordt aangemerkt als een prestatie waartegenover de levering of dienst als ‘vergoeding’ staat. In hun visie zou dit betekenen dat een strikte toepassing van de vrijstelling inhoudt dat iedere ondernemer aftrek van voorbelasting mist omdat hij betalingen, vrijgestelde prestaties, verricht. Dat gebeurt in de

⁶ www.wikipedia.org/wiki/Systeem_van_Bretton_Woods en www.europa-nu.nl/id/vih3110ai4sg/bretton_woods_stelsel

⁷ www.dnb.nl/binaries/geschiedenis%20DNB_tcm46-144511.pdf

⁸ www.allesoverbetalen.nl/begrippen, een website van de Nederlandsche Bank

⁹ Omzetbelasting van prof. mr. M.E. van Hilten en prof. dr. H.W.M. van Kesteren, 2012, 10e druk, Kluwer, blz. 263.

praktijk niet, het doen van betalingen heeft geen gevolgen voor de aftrek van de ondernemer die goederen of diensten inkoop.

De vrijstelling voor chartaal geld is beperkt voor bankbiljetten en munten die wettelijk betaalmiddel zijn. Voor giraal geld wordt deze beperking niet gesteld.

2.3 Ruilmiddelen en het neutraliteitsbeginsel

De btw zoals wij die kennen heeft het karakter van een algemene verbruiksbelasting. Een belangrijk vereiste voor de btw is dat voldaan wordt aan het beginsel van de neutraliteit.

De considerans van de btw-richtlijn vermeldt: “Het gemeenschappelijke BTW-stelsel moet – zelfs indien de tarieven en vrijstellingen niet volledig worden geharmoniseerd – uiteindelijk mededingingsneutraal zijn in die zin dat op het grondgebied van elke lidstaat op soortgelijke goederen en diensten dezelfde belastingdruk rust, ongeacht de lengte van de productie- en distributieketen”. Ook in de eerdere richtlijnen was een vergelijkbare overweging opgenomen.

Om te komen tot een interne markt en harmonisatie van belastingdruk is het belangrijk dat wordt voorkomen dat belastingheffing concurrentieverhoudingen tussen ondernemers verstoort.

Van Doesum stelt dat het neutraliteitsbeginsel een bijzondere verschijningsvorm van het gelijkheidsbeginsel is.¹⁰ Het heeft volgens hem tot doel om de neutraliteit ten aanzien van de mededinging te bewerkstelligen. Vergelijkbare economische verrichtingen dienen aan dezelfde normen onderworpen te worden.

Dat houdt in dat voor dezelfde diensten ten behoeve van dezelfde afnemer een zelfde verschuldigdheid van belasting moet optreden. Het mag daarbij niet uitmaken hoeveel schakels het productie- en distributieproces vóór de fase van heffing kent.¹¹ Verder mag het niet uitmaken of diensten vanuit een land binnen of buiten de Europese Unie plaatsvinden.¹² Btw mag niet als invoerrecht fungeren. Dubbele heffing mag ook niet plaatsvinden.

Het neutraliteitsbeginsel houdt ook in dat belastingplichtigen die zich in een vergelijkbare positie bevinden, op gelijke wijze in de heffing van btw betrokken moeten worden. Het Hof van Justitie heeft in rechtsoverweging 32 van C-259/10 en C-260/10 van 10 november 2011, The Rank Group plc. gesteld dat volgens vaste rechtspraak het beginsel van fiscale neutraliteit zich ertegen verzet dat soortgelijke goederen of diensten, die dus met elkaar concurreren, voor de heffing van btw verschillend behandeld worden.

Het Hof verklaart in dit arrest voor recht dat het beginsel van fiscale neutraliteit aldus moet worden uitgelegd dat een verschil in behandeling voor de btw van twee verrichtingen van diensten die vanuit oogpunt van de consument gelijk of soortgelijk zijn en aan dezelfde behoeften van deze laatste voldoen, volstaat om te kunnen spreken van schending van dat beginsel. Om van schending te kunnen spreken hoeft dus niet tevens te worden aangetoond dat daadwerkelijk sprake is van mededinging tussen de betrokken diensten of verstoring van de mededinging wegens dat verschil in behandeling.

Geld kan worden gezien als een ruilmiddel voor bestedingen die de consument doet. Bitcoins worden op dezelfde manier gebruikt. In die zin is sprake van vanuit het oogpunt van

¹⁰ Prof. mr. A.J. van Doesum, Contractuele samenwerkingsverbanden in de btw, blz. 32 en 33.

¹¹ Artikel 1, lid 2, btw-richtlijn.

¹² Vakstudie Omzetbelasting, aantekening 12.3.93 bij Wet op de omzetbelasting 1968, artikel 6.

de consument gelijke goederen of diensten. Daarom zal ik in deze verhandeling Bitcoins met geld gaan vergelijken.

3. Bitcoins

Om antwoord te kunnen geven op de vraag hoe virtuele valuta voor de heffing van btw behandeld kunnen worden dienen we te begrijpen wat Bitcoins eigenlijk zijn en hoe ze gebruikt worden. Daarom zal ik ingaan op de vraag in hoeverre Bitcoins verschillen ten opzichte van klassieke valuta. En ik zal ingaan op de vraag hoe Bitcoins in het buitenland gezien worden.

Voor de beantwoording van de vraag hoe Bitcoins in de heffing van btw betrokken kunnen worden maak ik onderscheid tussen het proces van maken (minen) van Bitcoins (paragraaf 3.2), het kopen en verkopen van Bitcoins en het bewaren van Bitcoins (hoofdstuk 4) en het betalen met Bitcoins (hoofdstuk 5).

3.1 Wat zijn Bitcoins?

In 2009 bedacht Satoshi Nakamoto, een pseudoniem waarvan tot op heden niemand weet wie of wat er achter schuilgaat, een systeem om via internet betalingen te regelen zonder tussenkomst van een traditionele bank.¹³ Het is een vorm van cryptocurrency, cryptografisch geld, dat virtueel gedolven wordt.

De naam Bitcoins staat zowel voor het geld als voor de opensource-software waarmee het "gemined" (gedolven) wordt. Iedereen met een computer kan rekencapaciteit beschikbaar stellen voor het netwerk. Nieuw geld wordt gemined door berekeningen die veel rekenkracht kosten. Hoe meer rekenkracht, hoe meer kans dat er Bitcoins gemined worden. De rekenkracht wordt vergroot door computers te schakelen in een peer-to-peer-netwerk, dat op basis van computerkracht van de aangesloten gebruikers nieuw geld uitgeeft. De broncode van de software die vereist is voor het minen van de munteenheid is uitgegeven onder een opensource-licentie.

Er zijn verschillende soorten opensource-licenties, het gaat te ver om daar in het kader van deze verhandeling verder op in te gaan. Gemeenschappelijke kenmerken van de licenties zijn de uitsluiting van aansprakelijkheid van de maker tegenover de ontvanger van de software en het vereiste om de naam van de auteur te vermelden in de software.¹⁴

Bitcoins zijn eigendom van iedereen die ze gebruikt. Transacties gaan niet direct van de ene naar de andere gebruiker maar worden met cryptografische berekeningen geverifieerd door de rest van de gebruikers. Hierdoor kunnen Bitcoins alleen door de eigenaar zelf worden uitgegeven en is twee keer uitgeven niet mogelijk. De uiteindelijke bedoeling is een wereldwijd betaalsysteem zonder tussenkomst van banken en overheid. De betalingen met Bitcoins gaan razendsnel, net als het versturen van een e-mail. Steeds meer bedrijven, vooral op internet, accepteren Bitcoins. Maar omdat Bitcoins schaars zijn wordt er ook in gehandeld en is er sprake van koerswisseling ten opzichte van andere valuta.¹⁵

Op 3 januari 2014 bestaat de Bitcoin vijf jaar. Er zijn 210.000 blocks uitgedeeld die ieder 50 Bitcoins opleverden. Na elke 210.000 blocks wordt het aantal Bitcoins gehalveerd. Inmiddels zijn er 277.595 blocks uitgereikt, 12.189.875 bitcoins. Verwacht wordt dat omstreeks het jaar 2140 de laatste Bitcoins wordt gemined, het aantal te minen Bitcoins is dus eindig. Er zullen

¹³ Bitcoins: A Peer-to-Peer Electronic Cash System, Satoshi Nakamoto, www.Bitcoins.org/bitcoin.pdf

¹⁴ Computerrecht, Open source software: een stand van zaken, Mr. M. Truyens, uit computerrecht 2011/98, paragraaf 2.1.

¹⁵ [Www.bitonic.nl](http://www.bitonic.nl)

er uiteindelijk 21 miljoen zijn.¹⁶ De waarde van bitcoins wordt bepaald door online wisselmarkten, zoals mtGox.¹⁷

In deze verhandeling beperk ik me tot het in een btw-kader plaatsen van de Bitcoins zelf en het gebruik ervan. Het proces van het minen van Bitcoins zal ik niet bespreken. Ik zal ook niet ingaan op de initiatieven die worden ondernomen om Bitcoins om te zetten in fysieke munten.

3.1.1 Bitcoins ten opzichte van klassieke valuta

Door middel van ingewikkelde wiskundige berekeningen en sleutels is iedere Bitcoin uniek. De hoeveelheid te minen Bitcoins staat van te voren vast en is dus eindig. Daarin verschillen ze met gewone valuta. Een overeenkomst met gewone valuta is dat de basis van de waarde ligt in de schaarste en duurzaamheid. Bitcoins worden, net als gewone valuta, ook gekocht en verhandeld. Daarbij kunnen koerswinsten of –verliezen gemaakt worden.

Een Bitcoin is een vorm van elektronisch geld waarmee betaald kan worden. De Nederlandsche Bank definieert elektronisch geld als een op een elektronische drager opgeslagen monetaire waarde die algemeen kan worden gebruikt voor betalingen aan andere partijen dan de uitgever ervan, zonder dat er bij die transacties noodzakelijkerwijs sprake is van een toegang tot een rekening op naam bij een financiële instelling, maar fungerend als een betaalmiddel aan toonder.¹⁸ De vraag is wat in deze definitie als ‘monetaire waarde’ moet worden gezien. Ik ga er van uit dat hiermee een wettig betaalmiddel wordt bedoeld. Een Bitcoin is echter geen wettig betaalmiddel, omdat het niet als zodanig is erkend in enig land. Duitsland zou als eerste land Bitcoins als wettig betaalmiddel accepteren¹⁹, maar uit navraag bij het Ministerie van Financiën blijkt dat dit niet het geval is.

Er is geen bank of organisatie die Bitcoins beheert. Dat is het essentiële verschil met klassieke valuta. Uitwisseling is mogelijk zonder tussenkomst van een bank of overheid. Dat houdt dus ook in dat indien gegevens die nodig zijn voor het beheer van Bitcoinsrekeningen verloren gaan of de computer waarop het virtuele geld staat verloren gaat, ook de Bitcoins buiten bereik zijn van de eigenaar.²⁰ Ze zijn er nog wel, want ze zijn ooit gemined en dat is per Bitcoin eenmalig, maar niemand kan er meer bij omdat er geen organisatie is die hiervoor waarborgen biedt.

Het feit dat Bitcoins teloor kunnen gaan is een wezenlijk verschil met gewone valuta die, weliswaar tot een bepaalde limiet, gegarandeerd worden door de Centrale Bank, waardoor het niet uitmaakt of een financiële instelling omvalt, de harde schijf crasht of bankbiljetten meedraaien in de wasmachine. De Nederlandsche Bank vergoedt namelijk tot op zekere hoogte tegoeden bij banken die failliet gaan en ook beschadigde eurobankbiljetten als meer dan de helft van het oorspronkelijke biljet over is. En als onomstotelijk aangetoond kan worden dat het ontbrekende deel vernietigd is worden ook biljetten waarvan nog maar 50% of minder over is vergoed.²¹

In Nederland ziet de Wet financieel toezicht op elektronisch geld. Volgens de Minister van Financiën vallen Bitcoins hier niet onder, omdat ze niet zijn uitgegeven in ruil voor ontvangen geld en geen vordering op de uitgever vertegenwoordigen. Hij acht het ook anderszins geen financieel product in de zin van deze wet. Daarmee is de aan- of verkoop (of de bemiddeling

¹⁶ www.nu.nl/tech/366705/bitcoin-viert-vijfde-verjaardag.html van 3 januari 2014

¹⁷ <http://markets.blockchain.info/markets/mtgox/EUR>.

¹⁸ www.allesoverbetalen.nl/begrippen, een site van de Nederlandsche Bank

¹⁹ <http://www.nu.nl/tech/3553479/duitsland-eerste-land-bitcoin-erkent-als-valuta.html>

²⁰ www.automatiseringsgids.nl, nieuws 29 november 2013, Brit in paniek na weggoien Bitcoins

²¹ www.dnb.nl/betalingsverkeer/eurobankbiljetten-en-munten/eurobankbiljetten/beschadigde-biljetten

daarbij) van Bitcoins geen financiële dienst in de zin van de Wet financieel toezicht, zodat deze niet van toepassing is.²²

3.1.2 Voordelen van Bitcoins ten opzichte van klassieke valuta

Volgens www.watisbitcoin.nl²³ heeft de Bitcoin een aantal voordelen ten opzichte van bekend geld zoals de euro. Het betalen met Bitcoins is makkelijker en veiliger dan contante, pin of creditcard betalingen. Wereldwijd betalen of geld overmaken naar personen en bedrijven kan goedkoop en snel, voor een fractie van de kosten die banken ervoor vragen. Winkeliers kunnen zonder dure betaalsystemen afrekenen en de besparing doorberekenen aan hun klanten. En een Bitcoin-transactie kan anoniem gedaan worden. Dat levert meer privacy op dan een transactie in normale valuta. Bovendien is het betalen met Bitcoins veilig, omdat er direct betaald kan worden zonder dat persoonlijke gegevens afgegeven hoeven te worden (en deze dus ook niet misbruikt of gecontroleerd kunnen worden).

Betalen met Bitcoins kan via internet met een betaalprogramma of een app. Met een smartphone kan in horecagelegenheden of winkels worden betaald. Bitcoins worden bewaard in een digitale portemonnee, de zogenoemde *wallet*; er zijn verschillende soorten wallets beschikbaar.²⁴ Verder zijn er diensten beschikbaar die het mogelijk maken om in Bitcoins te handelen of te investeren. Er zijn vele wisselmarkten waar met Bitcoins gehandeld of gespeculeerd kan worden.²⁵ En Bitcoins kunnen ook weer ingewisseld worden voor Euro's of andere reguliere valuta.

3.1.3 Bitcoins in het buitenland

Bitcoin is een nieuw fenomeen, dat hoe langer hoe meer invloed krijgt in de samenleving. Daarom haal ik hier een aantal opvallende nieuwsfeiten aan, waaruit blijkt hoe verschillend het fenomeen Bitcoin beschouwd kan worden.

In een strafrechtzaak rond oplichting met Bitcoins overwoog een Texaanse rechter in augustus 2013 dat Bitcoins als geld gebruikt kunnen worden en dat investeerders die geld wilden steken in een Bitcoins-hedgefonds een investering in geld verstrekten. De man die met dit Bitcoins-hedgefonds meer dan 4,5 miljoen dollar ontfutselde aan investeerders kon zo op een zelfde manier worden vervolgd als in een vergelijkbare zaak waar de valuta geen Bitcoin maar dollars betrof.²⁶

In Thailand heeft de centrale bank besloten dat de handel in en het gebruik van Bitcoins illegaal is, omdat er geen Thaise wetten bestaan die van toepassing zijn op virtuele valuta.²⁷

In Duitsland zijn twee verdachten aangehouden die met een netwerk van gekaapte computers Bitcoins hebben geproduceerd. Zij worden verdacht van computerfraude.²⁸

De Nederlandsche Bank²⁹ en de Rabobank³⁰ waarschuwen tegen de risico's die Bitcoin met zich kan brengen, omdat hij buiten de reikwijdte van de Wet op het financieel toezicht valt en

²² Antwoord van de Minister van Financiën op Kamervragen, ingezonden op 10 april 2013 door het lid Nijboer (PvdA).

²³ www.watisbitcoin.nl/wat_is_bitcoin.php

²⁴ www.blockchain.info, www.bitcoins.org, <https://multibit.org>

²⁵ www.bitcoins.de, www.mtgox.com

²⁶ www.nutech.nl/internet/3545580/bitcoin-officieel-valuta-amerikaanse-wet.html, 8 augustus 2013.

²⁷ www.nutech.nl/internet/3637808/thailand-verbiedt-bitcoin.html, 29 juli 2013

²⁸ www.nutech.nl/internet/3645907/bitcoin-fraudeurs-opgepakt-in-duitsland.html, 4 december 2013

²⁹ www.dnb.nl, 3 december 2013 en www.nutech.nl/internet/3640776/nederlandsche-bank-niet-bij-voorraat-negatief-bitcoin.html, 28 november 2013

de ondernemingen die er in handelen buiten het toezicht van De Nederlandsche Bank vallen. Nout Wellink, voormalig president van De Nederlandsche Bank, vindt Bitcoins erger dan de Tulpenmanie uit 1636. Hij noemt de virtuele munt een hype. “Toen kreeg je ten minste nog een tulp. Nu krijg je niks.”³¹

Canada daarentegen heeft de eerste Bitcoin-pinautomaat³² waarmee Canadese dollars kunnen worden omgewisseld tegen Bitcoins en andersom. Het is de bedoeling dat er vijf Bitcoins-pinautomaten door Canada geplaatst gaan worden. Dat is echter gezien de omvang van het land nog niet zo heel veel. Bij het opnemen worden de Bitcoins naar de online portemonnee gestuurd. Daarnaast wordt een bon met qr-code (een tweedimensionale streepjescode, die met een smartphone kan worden gelezen, zodat dan in de webbrowser van de telefoon de bijbehorende website wordt getoond) geprint, die kan worden ingewisseld voor dollars.

In China zijn voor miljoenen euro's aan Bitcoins gestolen omdat GBL, een wisseldienst voor Bitcoins, plotseling spoorloos was verdwenen. Bij deze wisseldienst kon geld worden opgeslagen en was het mogelijk Bitcoins voor echt geld te wisselen en andersom. GBL wist in enkele maanden tijd 3,1 miljoen euro aan Bitcoins te verzamelen. Eerder verdwenen bij een hack in Australië ruim 1 miljoen euro aan Bitcoins.³³

De Chinese centrale bank waarschuwt voor de risico's die zijn verbonden aan de speculatie met Bitcoins, en dat Bitcoins bovendien gebruikt kunnen worden om geld wit te wassen of voor gebruik door criminelen. De Chinese centrale bank liet 5 december 2013 weten dat financiële instellingen in het land geen Bitcointransacties meer mogen uitvoeren. Volgens de Volksbank is de Bitcoin eigenlijk geen valuta omdat er geen centrale autoriteit achter zit. Zij noemt Bitcoins dan ook “virtuele goederen”.³⁴

Het Britse Kanaaleiland Alderney is in overleg met het Britse Ministerie van Financiën over het slaan van een Bitcoinmunt, die dan wordt ondersteund door een officiële muntuitgevende instantie. Dit overleg maakt deel uit van een aantal sessies waarbij het Britse Ministerie kijkt naar plannen hoe Bitcoins de economische groei kunnen bevorderen.³⁵

In de pers verschijnen regelmatig foto's van Bitcoins-munten. De Amerikaanse overheid dwong Mike Caldwell te stoppen met het omzetten van Bitcoins in fysieke munten. Hij verwerkte in die munten de code achter een speciale laag. Omdat hij de Bitcoins opstuurt draagt hij volgens de autoriteiten geld over en daarvoor heeft hij de licenties niet. Volgens Caldwell verkoopt hij noviteiten en blijven de Bitcoins eigendom van degene die de munt bestelt. Hij vraagt een vergoeding van 50 dollar voor zijn activiteiten.³⁶

³⁰ www.nutech.nl/internet/3640799/rabobank-commissie-laat-zich-negatief-bitcoin-handel.html, 28 november 2013

³¹ www.nutech.nl/internet/3645557/bitcoin-erger-dan-tulpenmanie.html, 4 december 2013

³² www.nutech.nl/internet/3612446/canada-komt-met-s-werlds-eerste-bitcoin-pinautomaat.html, 27 oktober 2013

³³ www.nutech.nl/internet/3626229/weer-miljoenen-euros-bitcoins-gestolen.html, 12 november 2013

³⁴ www.nutech.nl/internet/3646098/bitcoin-flink-onderuit-verbod-chinese-centrale-bank.html, 5 december 2013

³⁵ [Quote uit Financial Times, via](#)

www.telegraaf.nl/dft/nieuws_dft/22104416/_britten_willen_echte_bitcoins_slaan_.html, 2 december 2013

³⁶ www.nutech.nl/internet/3652666/maker-fysieke-bitcoins-mag-geen-munten-meer-slaan.html, 12 december 2013.

3.2. Kwalificatie van Bitcoins voor de btw

In deze paragraaf onderzoek ik hoe Bitcoins gekwalificeerd moeten worden voor de btw. Is een Bitcoin een lichamelijke zaak of daarmee gelijk te stellen? Is het maken van een Bitcoin en de handel en het bewaren van Bitcoins aan te merken als de levering van een goed? Of is er sprake van het verrichten van een dienst?

3.2.1 Virtuele valuta in de jurisprudentie van het Hof van Justitie, de Hoge Raad en in de fiscale literatuur

Het Hof van Justitie heeft zich nog niet uit kunnen spreken over de vraag hoe virtuele valuta in de btw behandeld moeten worden. Ook in de fiscale vakliteratuur is de vraag nog niet aan de orde gekomen.

Ik kies er daarom voor om het verschijnsel virtuele valuta vanuit verschillende invalshoeken te benaderen, enerzijds de btw-richtlijn in combinatie met het arrest van het Hof van Justitie *First National Bank of Chicago* en anderzijds het Nederlandse strafrecht. De vraag of een Bitcoin een goed of een dienst is kan aan de hand hiervan beantwoord worden.

3.2.2 Goed of dienst

Op grond van artikel 14 van de btw-richtlijn wordt als levering van goederen beschouwd de overdracht of overgang van de macht om als eigenaar over een lichamelijke zaak te beschikken. In artikel 15 van de btw-richtlijn worden elektriciteit, gas, warmte of koude en soortgelijke zaken met lichamelijke zaken gelijkgesteld.

In zaak C-172/96 van 14 juli 1998, *The first national bank of Chicago*, rechtsoverweging 25 overweegt het Hof van Justitie: "In dit verband moet in de eerste plaats worden vastgesteld, dat de valuta's die in het kader van een deviezentransactie tegen andere valuta's worden geruild, geldeenheden zijn met de hoedanigheid van wettig betaalmiddel en dus niet als "lichamelijke zaken" kunnen worden aangemerkt in de zin van artikel 5 van de Zesde Richtlijn. Deviezentransacties zijn dus diensten in de zin van artikel 6 van de Zesde Richtlijn."

Een Bitcoin is een digitale code waaraan een waarde wordt toegekend. In hoeverre is die digitale code als een lichamelijke zaak te kwalificeren of gelijk te stellen? Bitcoins kunnen zelf worden gemaakt of worden gekocht en verkocht tegen een prijs in euro's die fluctueert. Je kunt hem niet vasthouden; een Bitcoin is niet tastbaar en is dus geen lichamelijke zaak. En zou dat in de toekomst wel het geval worden, dan is de waarde die hij vertegenwoordigt belangrijker dan het papier, metaal of plastic waarvan de munt of het biljet gemaakt is, net zoals bij euromunten of –biljetten. Een levering van een Bitcoin zal dus in het kader van de btw-richtlijn niet als levering van een goed of daarmee gelijk te stellen soortgelijke zaak moeten worden aangemerkt. De handel in Bitcoins kan daarom als een dienst voor de heffing van btw worden beschouwd.

Dat er ruimte is voor een andere opvatting blijkt uit de *RuneScape*-zaak.³⁷ In deze zaak heeft de Hoge Raad zich uitgelaten over de vraag hoe het met fysiek geweld onvreemden van virtuele waarden in een computerspel moet worden gekwalificeerd. Er was volgens de Hoge Raad sprake van het wegnemen van een goed, waarmee dit delict werd gekwalificeerd als diefstal in de zin van artikel 310 van het Wetboek van Strafrecht. Volgens Dommering³⁸ is de Hoge Raad sinds het *Elektriciteitsarrest*³⁹ bezig met de vraag wat als goed, wat als gegeven en wat als informatie moet worden gekwalificeerd. De Hoge Raad gebruikt criteria als

³⁷ HR 31 januari 2012, NJ 2012, p. 536, met noot N. Keijzer

³⁸ De door het recht bestuurde wereld is altijd virtueel geweest, prof. mr. E.J. Dommering, NJ 2013/1206.

³⁹ HR 23 mei 1921, NJ 1921, p. 564, met noot 't Hart

‘vatbaar voor menselijke beheersing’ (diefstal van elektriciteit), ‘functie van geld in het maatschappelijk verkeer’ (diefstal van giraal geld), en ‘feitelijke beschikkingsmacht’ (diefstal van computergegevens). Hij concludeert dat het beter was geweest als aansluiting was gezocht bij het burgerlijk recht en het begrip ‘goed’ op te vatten als vermogenswaarde die bestaat uit materiële objecten en rechten. Ook meent hij dat het begrip ‘gangbaar geld’ van artikel 6:112 van het Burgerlijk Wetboek een goed aanknopingspunt biedt.

Ik constateer dat in het Nederlandse strafrecht een virtuele waarde als goed kan worden gezien, net zoals elektriciteit. De criteria die de Hoge Raad noemt zijn ook op Bitcoins van toepassing. Ze zijn vatbaar voor menselijke beheersing, kunnen worden gebruikt als geld in het maatschappelijk verkeer en het zijn computergegevens die gestolen kunnen worden.

In de btw-richtlijn wordt elektriciteit gelijk gesteld met een lichamelijke zaak, terwijl dat niet vast te pakken is. Het Hof van Justitie kiest in *The first national bank of Chicago* een andere weg voor valuta's. Het karakter van “geldeenheid met de hoedanigheid van wettig betaalmiddel” zorgt ervoor dat ze niet als lichamelijke zaak worden aangemerkt, maar als diensten. Een Bitcoin is (nog) geen wettig betaalmiddel, maar vervult wel een vergelijkbare functie. Dat is een argument voor analoge toepassing van *The first national bank of Chicago* op de Bitcoin.

De vraag of het maken van Bitcoins en de handel in en het bewaren van Bitcoins moeten worden aangemerkt als goederen of diensten voor de btw moet daarom beantwoord worden met diensten.

3.2.3.1. Elektronische dienst

Een Bitcoin is niet als goed aan te merken, waardoor prestaties die Bitcoins betreffen dienen te worden aangemerkt als diensten. Hieronder zal ik de vraag beantwoorden of het maken van Bitcoins en de handel in Bitcoins en het bewaren ervan aan te merken is als elektronische dienst.

In artikel 58 en artikel 59, eerste alinea, punt k van de btw-richtlijn wordt de plaats van dienst voor elektronische diensten geregeld. Wat een elektronische dienst is wordt uitgelegd in Bijlage II van de btw-richtlijn. Bijlage II omvat een niet-limitatieve opsomming van een aantal punten, waarvan ik in dit kader alleen de eerste twee van belang acht. In artikel 7 van Verordening 282/2011, de btw-uitvoeringsverordening, is opgenomen dat elektronische diensten diensten zijn die over het internet of een elektronisch netwerk worden verleend, wegens hun aard grotendeels geautomatiseerd zijn en slechts in geringe mate menselijk ingrijpen vergen en zonder informatietechnologie niet kunnen worden verricht

Bitcoins worden gemaakt met behulp van opensource-software. Zonder internet en informatietechnologie geen Bitcoins. Kenmerk van opensource-software is dat het gebruikt en aangevuld mag worden, zonder dat er een vergoeding voor bedongen of betaald wordt. Er wordt rekencapaciteit beschikbaar gesteld waarmee wordt bijgedragen aan een programma (punt 1 letter b van Bijlage I van Uitvoeringsverordening 282/2011), er worden specifieke gegevens elektronisch opgeslagen (punt 1, letter c van Bijlage I van Uitvoeringsverordening 282/2011). Ook wordt toegang verkregen tot software (punt 2 van Bijlage I van de Uitvoeringsverordening 282/2011).

Omdat het minen van Bitcoins gebeurt zonder bedongen vergoeding is het geen prestatie die in de heffing van btw betrokken kan worden. Dat is anders voor de handel in, het betalen met en het bewaren van Bitcoins. Betalen met Bitcoins gaat via internet met een betaalprogramma of een app; ze worden bewaard in een digitale portemonnee of wallet. En er zijn wisselmarkten waar met Bitcoins gehandeld of gespeculeerd kan worden. Hiervoor

wordt op enige wijze wel een vergoeding betaald die in de heffing van btw betrokken dient te worden. Op de vraag of hier een vrijstelling op van toepassing kan zijn ga ik later in deze verhandeling in.

Omdat Bitcoins langs elektronische weg worden gecreëerd, dienen prestaties met Bitcoins te worden aangemerkt als een langs elektronische weg verrichte dienst als bedoeld in artikel 58 en 59, eerste alinea, punt k en Bijlage II van de btw-richtlijn. De plaats waar de dienst wordt verricht en in de heffing van btw wordt betrokken moet met behulp van deze artikelen worden bepaald. Dat dat in de praktijk lastig zal zijn behoeft geen nadere toelichting.

3.2.3.2. Hof van Justitie over vervaardiging, diensten of levering

In het kader van de vraag of de handel in, het betalen met en het bewaren van Bitcoins iets toevoegt aan de digitale code die Bitcoins zijn is acht ik twee arresten van het Hof van Justitie van belang.

Ten eerste is van belang het arrest C-88/09 van 11 januari 2010, *Graphic Procédé*. *Graphic Procédé* maakt met eigen materialen kopieën van documenten, dossiers en ontwerpen van anderen. Het Hof van Justitie oordeelt dat het doel van de prestatie eruit bestaat om kopieën te overhandigen aan de klanten. De handelingen om die kopieën te verkrijgen zijn daarbij slechts een middel om die prestatie zo aantrekkelijk mogelijk te maken. Zij gaan op in de levering van goederen zodat er sprake is van een prestatie in de zin van artikel 5, lid 1 van de Zesde Richtlijn. Als de bijkomende diensten ten aanzien van de levering van goederen overheersend zijn naargelang van het belang dat zij voor de dienstontvanger hebben, die tijd die uitvoering ervan vergt, de mate van verwerking die de originele documenten vereisen en het aandeel van deze diensten in de totale kostprijs, dan kan een dergelijke activiteit als een dienst in de zin van artikel 6, lid 1 van de Zesde Richtlijn worden aangemerkt.

Verder meen ik dat het Hof van Justitie in C-41/04 van 27 oktober 2005, *Levob Verzekeringen BV*, aanwijzingen geeft die voor mijn vraag of de handel in, het betalen met en het bewaren van Bitcoins iets toevoegt aan de digitale code die Bitcoin is van belang zijn. In deze casus kocht een Nederlandse levensverzekeringsmaatschappij een softwarepakket van een Amerikaans bedrijf, dat werd geleverd in de Verenigde Staten en door Levob werd overgebracht naar Nederland. Vervolgens werd door het Amerikaanse bedrijf de software geïnstalleerd en aangepast. Er werd één vergoeding betaald voor de levering en een voor de aanpassing. Het Hof oordeelde dat sprake is van één prestatie als eerder ontwikkelde software die op de markt is gebracht, wordt verschaft en later aangepast aan de specifieke behoeften van de verkrijger, zelfs wanneer daarvoor afzonderlijke vergoedingen worden betaald. Een dergelijke prestatie moet als dienst worden beschouwd wanneer blijkt dat de betrokken aanpassing noch gering noch van ondergeschikte aard is, maar juist een overwegend karakter heeft. Dit is met name het geval als deze aanpassing, gelet op elementen als de omvang, de kosten of de duur ervan, van doorslaggevend belang is om de verkrijger in staat te stellen op maat gemaakte software te gebruiken.

Omdat Bitcoins met behulp van opensource-software worden gemaakt is er geen sprake van het verrichten van een dienst tegen een bedongen vergoeding. Het eigen materiaal dat wordt ingezet bestaat uit rekencapaciteit van computers die geschakeld worden. Daarmee wordt een digitale code gemaakt die bewaard wordt. Vervolgens wordt die code bewaard in een digitale portemonnee of uitgewisseld via betaalprogramma's of wisselmarkten. Daarvoor is ook weer software nodig om dit mogelijk te maken. Maar daarmee verandert de Bitcoin zelf niet. Zonder betaalprogramma's en wisseldiensten kan niets met Bitcoins gedaan worden, dus de diensten die deze aanbieders beschikbaar stellen zijn wel belangrijk. Maar ze veranderen de Bitcoin niet zodanig dat deze zelf opgaat in hun diensten. Er is dus geen sprake van eenheid van prestatie in het maken en bewaren van Bitcoins. De dienst van het

bewaren en uitwisselen (het kopen van Bitcoins met andere valuta) moet daarom als aparte dienst voor de heffing van btw beschouwd worden.

Als voorbeeld noem ik het kopen van Bitcoins bij Bitonic.⁴⁰ Bitonic bepaalt de koers en baseert deze op de internationale markten (www.mtGox.com, <https://nl.bitstamp.net>). Er wordt één bedrag betaald voor de Bitcoins en de diensten van Bitonic. De vergoeding van de arbeid die Bitonic heeft verricht zal uit deze vergoeding gedistilleerd moeten worden. De vraag is hoe hoog deze vergoeding is. Denkbaar is dat Bitonic een toeslag hanteert op de koers die wordt vastgesteld. Bovenop de geldende waarde moet dan een toeslag worden betaald. Deze toeslag (het verschil tussen de geldende koers van de Bitcoins en de koers die Bitonic hanteert) is dan de vergoeding voor de arbeid van Bitonic. De vraag of en waar deze vergoeding in de heffing van btw betrokken moet worden behandel ik verder in hoofdstuk 4.

Op grond van het bovenstaande moet geconcludeerd worden dat de handel in, het betalen met en het bewaren van Bitcoins niets toevoegt aan de digitale code die de Bitcoins zijn, maar dat deze prestaties als afzonderlijke prestaties voor de btw beschouwd moeten worden.

⁴⁰ <https://.bitonic.nl/faq#prijs>

4. Over btw, wisselkoersen en commissies en vrijstellingen

In dit hoofdstuk wil ik de vraag onderzoeken hoe de prestaties met betrekking tot het kopen en verkopen van Bitcoins en het bewaren ervan in de heffing van btw betrokken dienen te worden.

Omdat Bitcoins gebruikt worden als geld zal ik eerst de vraag beantwoorden hoe het kopen en verkopen en het bewaren van geld in de btw behandeld wordt. Daarna zal ik onderzoeken in hoeverre de financiële vrijstellingsbepalingen in de btw-richtlijn ruimte bieden om Bitcoin-diensten te laten delen in die vrijstellingen.

Zoals ik hiervoor in paragraaf 2.1.1. heb besproken, is de handel in geld vrijgesteld van de heffing van omzetbelasting. Chartaal geld op grond van artikel 135, lid 1, letter e van de btw-richtlijn, giraal geld op grond van letter d.

Bij de handel in geld worden wisselkoersen gebruikt. De wisselkoers is een prijs (waarde) van een valuta uitgedrukt in een andere valuta. De wisselkoers wordt bepaald door vraag en aanbod op de internationale valutamarkt. Er wordt verschil gemaakt tussen wisselkoersen bij aan- en verkoop. De verkoopkoers is de koers waaraan vreemde valuta worden verkocht in ruil voor eigen valuta, de aankoopkoers de koers waaraan vreemde valuta worden aangekocht om ze om te wisselen in eigen (lokale) valuta. Het verschil tussen aan- en verkoopkoers wordt ook wel spread genoemd.

Verder wordt er verschil gemaakt tussen wisselkoersen naar gelang de hoeveelheid te verhandelen valuta. De interbancaire of contante koers is de koers die banken of grote financiële instellingen aan elkaar rekenen wanneer ze grote hoeveelheden vreemde valuta verhandelen. De verkoopkoers die gebruikt wordt voor kleine hoeveelheden wordt ook wel vakantie- of toeristenkoers genoemd.⁴¹

Commissie of provisie is de term die wordt gebruikt om de kosten die wisselkantoren berekenen om een valuta te wisselen in een andere valuta. Commissie is ook de vergoeding die wordt gevraagd om bepaalde effectentransacties uit te voeren.

De spread en commissie of provisie kunnen worden aangemerkt als de vergoeding voor wisseltransacties.

Bij de aan- en verkoop van Bitcoins wordt ook gebruik gemaakt van wisselkoersen. Deze worden door de online wisselmarkten vastgesteld. Ook hier is sprake van verschil tussen aankoop en verkoopkoersen, die dient als vergoeding voor de verrichte prestatie. Daarnaast kan een fee worden berekend. In principe moet deze in de heffing van btw betrokken worden. Ik zal hierna de vraag beantwoorden of deze prestatie kan vallen onder een financiële vrijstelling.

4.1 Plaats van dienst en recht op aftrek van voorbelasting

Op grond van artikel 169, onderdeel c van de btw-richtlijn hebben ondernemers wel recht op aftrek van voorbelasting als van btw vrijgestelde financiële handelingen worden verricht aan afnemers die buiten de EU zijn gevestigd. Aftrek van voorbelasting is dan dus afhankelijk van de vraag wie de afnemer van de prestatie is en wat de plaats van vestiging van de afnemer is.

⁴¹ www.travelex.be/BE/For-individuals/Rates/Online-Rates/Uitleg-over-wisselkoersen/

De Hoge Raad oordeelde in 2010 over het recht op aftrek van een geldtransactiekantoor.⁴² De vraag was wie afnemer was van de diensten van het geldtransactiekantoor. De prestaties van belanghebbende bestonden onder meer uit het aangaan van zogenoemde gegarandeerde transacties. Belanghebbende kreeg van een in Nederland wonende persoon de opdracht om bedragen in euro's die zij van deze persoon aangeboden kreeg uit te laten keren in euro's of andere valuta buiten Nederland (zowel binnen als buiten de EU) aan een door de opdrachtgever aangewezen persoon. Belanghebbende bedong van de opdrachtgever een vergoeding voor de overmaking en uitbetaling van het geld in de vorm van een provisie. Voor zover de uitbetaling moest gebeuren in landen buiten de eurozone in lokale valuta, werd een wisselkoers bepaald. Belanghebbende hanteerde in dat geval een zodanige wisselkoers dat op de geldtransactie koerswinst werd behaald. Belanghebbende gaf opdracht aan een betaalkantoor, dat was gevestigd in het land waar degene voor wie het geld bestemd is woonde, om het bedrag aan deze persoon uit te betalen. De koerswinst werd gelijk verdeeld. Betaling vond giraal plaats.⁴³

De Hoge Raad is van mening dat belanghebbende haar financiële diensten verrichtte aan in Nederland wonende personen, zodat ze geen voorbelasting in aftrek kon brengen. Belanghebbende ontving de helft van de koerswinsten omdat ze opdrachtgever was van de buitenlandse financiële instelling. Van een dienst aan die betaalkantoren is geen sprake, dus daarvoor bestond ook geen recht op aftrek.

Volgens Van Norden⁴⁴ zou een andere keuze in de vormgeving van de transacties in deze zaak wel tot het gewenste resultaat hebben geleid. Als de buitenlandse begunstigde van een overmaking via het buitenlandse kantoor aan belanghebbende opdracht zou geven in Nederland geld in ontvangst te nemen en giraal over te maken, zou belanghebbende wel aftrek van voorbelasting kunnen genieten. Dan handelt belanghebbende in opdracht van het buitenlandse betaalkantoor en verleent zij financiële diensten aan een buiten de EU gevestigde partij. Dat heeft zij echter niet gedaan. Daardoor komt aan belanghebbende geen recht op aftrek van voorbelasting toe, ook al had zij dat bij een andere vormgeving wel gekregen.

In de Resolutie van 9 november 1983, nr. 282-15703, toepassing van artikel 15 van de Wet op de omzetbelasting 1968 ten aanzien van het bankbedrijf⁴⁵ heeft de Staatssecretaris bepaald dat omzet uit geldwisseltransacties geheel als vrijgestelde omzet moet worden gezien. Deze omzet geeft dus geen recht op aftrek. Van Hilten en Van Kesteren zijn van mening dat een bank die kan bewijzen dat degene voor wie zij geld gewisseld heeft buiten de Gemeenschap gevestigd is, wel aanspraak kan maken op aftrek van voorbelasting⁴⁶. Ik ben dat met hen eens.

4.2 Wisselkoers en commissies

Bij de aan- en verkoop van geld en het bewaren ervan wordt niet altijd een aparte vergoeding voor deze dienst gevraagd.

Het Hof van Justitie heeft zich in zaak C-172/96 van 14-07-1998, *The first national bank of Chicago* uitgesproken over de behandeling van transacties in vreemde valuta.

⁴² HR 24 december 2010, nr. 09/02448, BNB 2011/75, met noot B.G. van Zadelhoff.

⁴³ Overweging 3.1.2. en 3.1.3.

⁴⁴ Btw brief 2011/44, mr. dr. G.J. van Norden, Het belang van de vorm: btw-behandeling van diensten van geldtransactiekantoor.

⁴⁵ Vakstudienieuws 1982, blz. 2281.

⁴⁶ Prof. mr. M.E. Van Hilten en prof. dr. H.W.M. van Kesteren, *Omzetbelasting*, blz. 341.

Transacties waarbij de ene partij een overeengekomen bedrag in een valuta koopt en daartegenover aan de andere partij een overeengekomen bedrag in een andere valuta verkoopt, zijn, onder voorwaarden, diensten onder bezwarende titel als bedoeld in artikel 2, punt 1 van de Zesde Richtlijn. Die voorwaarden zijn dat de twee bedragen op dezelfde valutadatum betaalbaar zijn en dat partijen (mondeling, via elektronische weg of schriftelijk) overeenstemming hebben bereikt over de betrokken valuta's, de in die valuta's te kopen respectievelijk te verkopen bedragen, de valutadatum en over welke partij welke valuta koopt. Dit is ook het geval als er niet apart provisie of kosten in rekening worden gebracht.⁴⁷

Artikel 11A, lid 1, sub a van de Zesde Richtlijn (thans artikel 73 btw-richtlijn) moet aldus worden uitgelegd, dat in het geval van deviezentransacties waarbij geen kosten of provisie worden berekend voor bepaalde transacties, de maatstaf van heffing bestaat uit het bruto resultaat van de transacties van de dienstverrichter in een bepaalde periode.

In de noot bij dit arrest⁴⁸ stelt de redactie van Vakstudie-Nieuws dat het Hof van Justitie een rechtsband tussen de partijen en een tegenprestatie ziet. Daarmee is er sprake van diensten en vallen de transacties binnen het bereik van de btw. Voor de omvang van het aftrekrecht is de maatstaf van heffing van belang. Het Hof wijst de waarde van de transacties als heffingsmaatstaf af. De valuta's zelf kunnen niet worden beschouwd als vergoeding voor de omwisseling. Dat zou wel de koerswinst kunnen zijn, maar daar was in deze casus geen sprake van. Het Hof kiest als maatstaf van heffing uiteindelijk het brutoresultaat van alle transacties over een bepaalde periode. Naar mijn mening is dat een grove, maar bijzonder praktische benadering.

4.3 Kan bij de handel in Bitcoins een financiële vrijstelling van toepassing zijn?

In deze paragraaf beantwoord ik de vraag of bij de handel in Bitcoins een financiële vrijstelling van toepassing zou kunnen zijn. Bitcoins zijn een ruilmiddel die worden gebruikt als waren ze geld. De vraag is of de btw-richtlijn ruimte biedt om handelingen met betrekking tot een ruilmiddel, niet zijnde een wettig betaalmiddel, vrij te stellen van heffing van btw.

In artikel 135, lid 1, letter e van de btw-richtlijn worden handelingen (bemiddeling daaronder begrepen) betreffende deviezen, bankbiljetten en munten die wettig betaalmiddel zijn vrijgesteld. In artikel 135, lid 1, letter d worden handelingen (bemiddeling daaronder begrepen) betreffende deposito's, rekening-courantverkeer, betalingen, overmakingen, schuldvorderingen en cheques vrijgesteld.

Letter d is ruimer, want de handelingen betreffende deposito's, rekening-courantverkeer, betalingen, overmakingen, schuldvorderingen, cheques worden uitgebreid met "andere handelspapieren". De restrictie van "wettig betaalmiddel" is niet aanwezig in letter d.

In artikel 135, lid 1, letter f van de btw-richtlijn worden onder andere handelingen (bemiddeling daaronder begrepen, uitgezonderd bewaring en beheer) betreffende andere waardepapieren vrijgesteld.

4.3.1. Artikel 135, lid 1 letter e van de richtlijn

Van Hilten en Van Kesteren noemen de vrijstelling uit letter e een vrijstelling voor chartaal geld en die uit letter d voor giraal geld.⁴⁹ Dat is verklaarbaar, omdat in letter d over munten en bankbiljetten wordt gesproken. De vraag is echter wat moet worden verstaan onder het

⁴⁷ Overweging 31 in HvJ C-172/96 van 14 juli 1998, The first national bank of Chicago.

⁴⁸ Vakstudienieuws 1998/57.18.

⁴⁹ Prof. mr. M.E. Van Hilten en Prof. dr. H.W.M. Van Kesteren, Omzetbelasting, blz. 263 en 267.

begrip deviezen. Moet hieronder worden verstaan valuta, vreemde valuta of het officieel geldig betaalmiddel van een land? De meest bruikbare definitie geeft Loosveld. Volgens hem⁵⁰ verwijst “deviezen” naar vreemd geld. Het begrip is niet beperkt tot vreemd chartaal geld, maar omvat ook vreemd geld dat in girale vorm (dus op een deviezenrekening) wordt aangehouden. Volgens hem definieert de Belgische rechtsleer vreemd geld als “betaaleenheden die zijn afgeleid van de geldeenheid van een ander land, en zijn uitgedrukt in betaalmiddelen gecreëerd door een financiële instelling (centrale bank of kredietinstelling) in dat land. Andere tegoeden die in een vreemde munteenheid zijn uitgedrukt (bijvoorbeeld buitenlandse effecten) of edele metalen (bijvoorbeeld goud) voldoen volgens hem “in de regel” niet aan de kwalificatie van deviezen. Hij baseert zich op artikel 23, tweede gedachtestreepje van de statuten van de Europese Centrale Bank en de definitie van deviezen in het Belgische recht, in artikel 212 paragraaf 1 van de Wet 4 december 1990.

De toevoeging “wettig betaalmiddel” bij munten en bankbiljetten heeft tot doel om verzamelobjecten uit te zonderen van de vrijstelling. In artikel 135, lid 1, letter e zou ook gelezen kunnen worden dat voor vrijstelling van de handel in deviezen niet de voorwaarde van het zijn van wettig betaalmiddel geldt, omdat na “deviezen” een komma staat en “bankbiljetten en munten die wettig betaalmiddel zijn” als een geheel worden weergegeven. Bovenstaande definitie van het begrip deviezen verklaart naar mijn mening waarom voor deze redactie van artikel 135, lid 1, letter e is gekozen. Deviezen zijn per definitie wettig betaalmiddel.

De Bitcoin is geen wettig betaalmiddel, maar heeft wel dezelfde functionaliteit als een wettig betaalmiddel. Het grote verschil met traditionele betaalmiddelen is dat er geen Centrale Bank is die waarborgen biedt voor wat betreft de waardevastheid van het ruilmiddel. De belangrijkste voorwaarden voor waardevastheid zijn het beperkte aanbod ten opzichte van de vraag en de eindige hoeveelheid te minen Bitcoins. Zodra er goede, door de Centrale Bank te controleren, afspraken worden gemaakt door de aanbieders van Bitcoins kan ik me voorstellen dat de Bitcoins-munten wel degelijk als wettig betaalmiddel worden aangemerkt. Vooralsnog is dit niet het geval en kunnen Bitcoins niet delen in de vrijstelling van artikel 135, lid 1, letter e van de btw-richtlijn.

4.3.2. Artikel 135, lid 1 letter d van de richtlijn

In dit artikel worden handelingen betreffende deposito's, rekening-courantverkeer, betalingen, overmakingen, schuldvorderingen en cheques en andere handelspapieren vrijgesteld, zonder de toevoeging “wettig betaalmiddel”.

Het gaat hier om handelingen met betrekking tot giraal geld. De waarde van giraal geld berust net zoals die van chartaal geld op de waarborgen die er vanuit de wet en de Centrale Bank aan verleend worden. Maar de bewoordingen van dit artikel laten ruimte voor de opvatting dat ook betalingen, deposito's et cetera met andere waardevolle niet-lichamelijke zaken onder de vrijstelling vallen. Wat dat betreft zijn Bitcoins anders dan tulpenbollen of goud, daar gaat het immers om de levering van een lichamelijke zaak. Dat opent mogelijkheden voor de vrijstelling van de handel in Bitcoins. De vraag is of Bitcoins onder het begrip ‘deposito’ of ‘andere handelspapieren’ kunnen worden gebracht. Ik ben van mening dat deze vraag aan het Hof van Justitie voorgelegd zou moeten worden.

4.3.3. Artikel 135, lid 1 letter f van de richtlijn

Zouden Bitcoins gezien kunnen worden als elektronische waardepapieren? In artikel 135, lid 1, letter f van de btw-richtlijn worden handelingen betreffende andere waardepapieren

⁵⁰ Stefaan Loosveld, Geld, geldschulden en deviezen, Belgisch, Europees en internationaal perspectief, blz. 25.

vrijgesteld. Verdedigd kan worden dat Bitcoins een soort waardepapier zijn, zij het in elektronische vorm. Bitcoins vertegenwoordigen een waarde en kunnen zeer makkelijk te gelde worden gemaakt op de markt. Ze zouden kunnen een functie vervullen van waardepapier (in betalings- en beleggingsvorm). Hiervoor is het naar mijn mening niet nodig dat de Europese Centrale Bank toezicht houdt. De vraag of Bitcoins als (elektronisch) waardepapier kunnen worden beschouwd zou daarom naar mijn mening aan het Hof van Justitie voorgelegd moeten worden. Diensten als in- en verkoop van Bitcoins zouden naar mijn mening kunnen delen in deze vrijstelling.

4.3.4. Voor wat betreft de wallets en wisseldiensten

Bitcoins kunnen worden bewaard in digitale portemonnees (wallets) en worden via wisseldiensten verhandeld. Zoals hiervoor betoogd is er naar mijn mening ruimte om deze handelingen onder de vrijstelling van artikel 135, lid 1, letter d van de btw-richtlijn te brengen.

Ik plaats daar wel een kanttekening bij. De vrijstelling kan slechts van toepassing zijn voor zover wallets en wisseldiensten meer zijn dan elektronische berichtendiensten.

Het Hof van Justitie heeft namelijk in zaak C-350/10 van 28 juli 2011 (Nordea Pankki Suomi Oyj) geoordeeld dat SWIFT-diensten niet onder de vrijstelling van artikel 135, lid 1 onderdeel d van de btw-richtlijn vallen. Het betreft elektronische berichtendiensten door middel waarvan opdrachten tot betaling en opdrachten met betrekking tot effectentransacties van ene financiële instelling naar de andere beveiligd en betrouwbaar worden doorgegeven. Naar het oordeel van het Hof zijn de diensten elektronische berichtendiensten die uitsluitend bedoeld zijn om gegevens te verzenden. Daarmee vervullen zij niet de kenmerkende en essentiële functies van vrijgestelde handelingen. Het Hof laat meewegen dat de aansprakelijkheid van SWIFT beperkt is tot de technische aspecten en zich niet uitstrekt tot de kenmerkende en essentiële elementen van vrijgestelde betalings- of effectentransacties.⁵¹

Mocht het Hof van Justitie beslissen dat in- en verkooptransacties en het bewaren van Bitcoins in wallets kunnen delen in de vrijstelling van artikel 135, lid 1, letter d van de btw-richtlijn, dan houdt dit arrest voor wallets en wisseldiensten in dat er sprake moet zijn van meer handelingen dan alleen elektronisch berichten verzenden. Voor wisseldiensten zal daar snel aan voldaan zijn. Voor het bewaren in wallets betwijfel ik dat.

4.3.5. Conclusie

Bitcoins zijn een vorm van elektronisch geld waarmee betaald kan worden. Bitcoins zijn echter geen wettig betaalmiddel omdat ze (nog) niet als zodanig zijn erkend in enig land. Ze zijn niet als deviezen in de zin van artikel 135, lid 1 letter e van de btw-richtlijn aan te merken vanwege het ontbreken aan toezicht door de Europese Centrale Bank. Wat als deviezen of geld wordt aangemerkt is de bevoegdheid Europese Centrale Bank. Nu Bitcoins gebruikt worden voor dezelfde doeleinden als geld zouden ze op basis van het neutraliteitsbeginsel gelijk aan geld behandeld moeten worden. In de bewoordingen van artikel 135, lid 1, letter d, en f zie ik ruimte om prestaties met betrekking tot de in- en verkoop en het bewaren van Bitcoins onder de financiële vrijstelling te brengen. Het zou goed zijn om het Hof van Justitie de vraag voor te leggen of dat inderdaad zo is. Tot die tijd moet de vergoeding voor de handel in, het bewaren van en het betalen met Bitcoins in de heffing van btw worden betrokken volgens de regels voor elektronische diensten.

⁵¹ Cursus Belastingrecht, OB.2.3.3.H.b1 Rekening-courantverkeer.

5. Maatstaf van heffing en vergoeding in natura

In dit hoofdstuk beantwoord ik de vraag hoe betalingen met Bitcoins voor de btw beschouwd moeten worden als Bitcoins niet als geld gezien kunnen worden. De vraag is of Bitcoins dan gezien zouden kunnen worden als vergoeding in natura voor zover ze gebruikt worden om goederen en diensten te betalen. Een tweede vraag is of Bitcoins gezien kunnen worden als voucher in de zin van het voorstel voor een voucher-richtlijn.⁵²

Thuisbezorgd.nl en deonlinedrogist.nl accepteren sinds november 2013 betalingen in Bitcoins. Shoppagina⁵³ faciliteert ook Bitcoinbetalingen via de software, waarmee zo'n vijftienhonderd Nederlandse webwinkels de Bitcoins als betaalmiddel kunnen accepteren. Overigens wordt in deze gevallen gebruik gemaakt van een tussenstap in de vorm van een betaalprovider, wat er voor zorgt dat de Bitcoins direct bij de transactie (grotendeels) kunnen worden ingewisseld. In de boekhouding van deze bedrijven zullen mogelijk geen Bitcoins te zien zijn omdat deze al bij de transactie zijn ingewisseld voor euro's.⁵⁴

Meestal zal er sprake zijn van een prijs in euro's, die door de ondernemer wordt omgerekend in een tegenwaarde in Bitcoins. Hij kan daarvoor aansluiting zoeken bij artikel 91 van de btw-richtlijn.

Artikel 91 van de btw-richtlijn geeft regels voor de omrekening van elementen van de maatstaf van heffing die in een andere munteenheid zijn uitgedrukt dan die van de lidstaat waar de maatstaf van heffing wordt bepaald. We sluiten dan als wisselkoers aan bij óf de laatste verkoopkoers die op het moment van verschuldigd worden van de belasting op de meest representatieve wisselmarkt(en) van de betrokken lidstaat wordt geregistreerd, óf bij een koers die op een door die lidstaat vastgestelde wijze wordt vastgesteld onder verwijzing naar die markt(en). In plaats daarvan mag ook gebruik gemaakt worden van de wisselkoers die, op het tijdstip waarop de belasting verschuldigd wordt, door de Europese Centrale Bank laatstelijk bekend is gemaakt. Dan geldt de wisselkoers van de andere munteenheden ten opzichte van de euro. Tot slot mogen de lidstaten kiezen voor een wisselkoers die is vastgesteld volgens de geldende communautaire bepalingen voor de berekening van de douanewaarde (Richtlijn 2010/45). Daarmee hebben we een handreiking voor de traditionele munteenheden.

De regeling om als wisselkoers aan te sluiten bij óf de laatste verkoopkoers die op het moment van verschuldigd worden van de belasting op de meest representatieve wisselmarkt(en) van de betrokken lidstaat wordt geregistreerd, óf bij een koers die op een door die lidstaat vastgestelde wijze wordt vastgesteld onder verwijzing naar die markt(en), biedt mogelijkheden voor Bitcoins. Wel zal dan moeten worden vastgesteld wat de meest representatieve wisselmarkt is. Zolang daar geen regels voor gesteld zijn kan de ondernemer daar zelf een keuze in maken.

De andere opties van artikel 91 btw-richtlijn, te weten het gebruik maken van de wisselkoers die, op het tijdstip waarop de belasting verschuldigd wordt, door de Europese Centrale Bank laatstelijk bekend is gemaakt (dan geldt de wisselkoers van de andere munteenheden ten opzichte van de euro) of een keuze van de lidstaten voor een wisselkoers die is vastgesteld volgens de geldende communautaire bepalingen voor de berekening van de douanewaarde (Richtlijn 2010/45), stuit op problemen omdat daar voor Bitcoins (nog) niet in voorzien is.

⁵² Voorstel voor een richtlijn van de Raad, com (2012) 206 final, brussel 10.05.2012

⁵³ www.winkelweblog.nl, 4 december 2013

⁵⁴ nl.wikipedia.org/wiki/Bitcoin

5.1 Arresten Hof van Justitie over vergoeding in natura

Als de presterende ondernemer geen prijs in euro's vaststelt, dan beschouw ik een betaling in Bitcoins als vergoeding in natura.

Volgens artikel 73 btw-richtlijn omvat de maatstaf van heffing voor goederenleveringen en diensten alles wat de leverancier of dienstverrichter voor deze handelingen als tegenprestatie verkrijgt of moet verkrijgen van de zijde van de afnemer of van een derde. De btw-richtlijn maakt geen onderscheid tussen tegenprestaties die bestaan uit bedragen in geld en tegenprestaties die bestaan uit goederen of diensten. Volgens artikel 8 van de Wet op de omzetbelasting 1968 is de maatstaf van heffing het totale bedrag dat ter zake van de levering of dienst in rekening wordt gebracht en voor zover de tegenprestatie niet in een geldsom bestaat, is dit de totale waarde van de tegenprestatie.⁵⁵

Uit de jurisprudentie van het Hof van Justitie blijkt dat de vergoeding in natura op geld waardeerbaar moet zijn. Als er een vergoeding in geld is afgesproken, maar de afnemer voldoet de vergoeding in natura, dan is het afgesproken bedrag de vergoeding. Als er geen geldbedrag is afgesproken en de tegenwaarde is op geld waardeerbaar, dan is het opgeofferde bedrag van degene die de prestatie als vergoeding in natura verleent de maatstaf van heffing.⁵⁶

Als je de Bitcoins beschouwt als een zelfgemaakt goed dat als tegenprestatie wordt geleverd, dan moet je uitgaan van de economische waarde van het goed.⁵⁷ Vervolgens moet je vaststellen over welke waarde btw is verschuldigd. Het Hof van Justitie heeft zich in de arresten *Naturally Yours Cosmetics*⁵⁸, *Empire Stores*⁵⁹ en *Bertelsmann*⁶⁰ gebogen over de vraag hoe een vergoeding in natura gewaardeerd moet worden. Uit deze zaken kan worden afgeleid dat deze gewaardeerd moet worden op de waarde die deze voor de leverancier of afnemer heeft. In het arrest *Naturally Yours* waardeerde het Hof de waarde van de prestatie van de organisator van de party op het verschil tussen de normale groothandelsprijs en de werkelijk betaalde prijs. In het arrest *Empire Stores* werd de vergoeding voor de levering van een lokartikel vastgesteld op de inkoopprijs ervan. De subjectieve waarde van de vergoeding in natura is de waarde die de leverancier toekent aan de diensten die hij in ruil ontvangt en die overeenkomt met de som die hij bereid is uit te geven. Bij de levering van goederen kan die waarde volgens het Hof alleen maar de aankoopprijs van de leverancier zijn, omdat dat het werkelijke offer is dat wordt gebracht. In het arrest *Bertelsmann* besliste het Hof dat ook verzendkosten deel uitmaken van de vergoeding.

Als Bitcoins gezien worden als vergoeding in natura, dan is de opgeofferde waarde het bedrag dat in euro's is opgeofferd om Bitcoins te kopen. Naar analogie van *Bertelsmann* zouden daar dan ook de kosten die gepaard gaan met het kopen en bewaren van Bitcoins onderdeel van uit moeten maken. Een lastige berekening, maar nog veel lastiger wordt het als door een ondernemer zelf geminede Bitcoins worden gebruikt. De tegenprestatie is dan een door een ondernemer zelf vervaardigde elektronische dienst. In het arrest *Empire Stores* was de kostprijs van het goed het uitgangspunt, maar hoe bepaal je de kostprijs van een dienst? Van Hilten en Van Kesteren⁶¹ menen dat dan de uitgaven die de ondernemer heeft gemaakt om de dienst te kunnen verrichten de maatstaf van heffing moet vormen voor de

⁵⁵ Vakstudie Omzetbelasting aantekening 1.9.11 bij artikel 8 van de Wet OB '68.

⁵⁶ C.M. Ettema, J.P.Hulshof en G.J. van Slooten, Wegwijs in de BTW, in Vakstudie Omzetbelasting aantekening 4.2.

⁵⁷ Vakstudie Omzetbelasting aantekening 4.2.4. bij artikel 8 van de Wet OB '68.

⁵⁸ C-230/97 van 23 november 1988.

⁵⁹ C-33/93 van 2 juni 1994.

⁶⁰ C-380/99, van 3 juli 2001.

⁶¹ Prof. mr. M.E. Van Hilten en Prof. dr. H.W.M. van Kesteren, Omzetbelasting blz 191.

omzetbelasting en pleiten voor een zekere objectivering van de vergoeding in natura. Ze gaan niet in op de vraag hoe deze vorm gegeven moet worden. Naar mijn idee is dit een omslachtige methode, die bij Bitcoins niet gebruikt hoeft te worden.

Het Hof van Justitie geeft in het arrest Orfey⁶² uitleg over de btw-gevolgen van ruiltransacties. Dit arrest bevestigt dat een vergoeding in natura voor de btw op dezelfde manier wordt behandeld als een vergoeding in geld. De vraag is dan wel over welke waarde btw is verschuldigd. De beantwoording van deze vraag wordt door het Hof overgelaten aan de nationale rechter.

Naar mijn mening is de waarde van de Bitcoin op het moment van gebruik als vergoeding voor een prestatie bepalend. Het alternatief voor het gebruik van de Bitcoin als betaling is verkoop op een wisselmarkt. Daar kan de gebruiker dan een bedrag in euro's voor ontvangen. Omdat de waarde per wisselmarkt kan fluctueren zou je een gemiddelde moeten nemen van een aantal grote wisselmarkten. Het verdient naar mijn idee aanbeveling om de manier van berekening vast te leggen in beleid.

5.2 Bitcoins als elektronische voucher

De vraag is of een Bitcoin kan worden gezien als een elektronische voucher. De Raad van de EU heeft een voorstel gedaan voor wijziging van de btw-richtlijn voor wat betreft de behandeling van vouchers,⁶³ omdat de btw-richtlijn niet voorziet in de behandeling van transacties met vouchers.

Volgens het voorstel is een voucher voor de btw een instrument dat de houder ervan recht geeft op goederen of diensten, dan wel een korting of terugbetaling in verband met een levering van goederen of diensten. De verstrekker van de voucher neemt een verplichting op zich om goederen of diensten te leveren, een korting te geven of een terugbetaling te doen. Een voucher kan in elektronische of fysieke vorm voorkomen. Een instrument dat uitsluitend tot betaling dient, valt buiten de definitie van vouchers voor btw-doeleinden. Voor zuivere betaaldiensten gelden andere btw-regels.

Instrumenten die mogelijk een aantal kenmerken hebben van vouchers maar waarvan het hoofddoel is te functioneren als betaalmiddel, moeten worden uitgesloten van de definitie van een voucher. Het voorgestelde artikel 30 bis btw-richtlijn geeft een definitie van vouchers en bakent de gebruiksmogelijkheden af om een onderscheid te maken met meer algemene betaalmiddelen.

Het Hof van Justitie heeft zich in een aantal arresten uitgelaten over de behandeling van Single Purpose Vouchers (SPV) en kortingsvouchers.

In het arrest Lebara⁶⁴ oordeelt het Hof van Justitie dat de verkoop door Lebara van telefoonkaarten aan in een aantal andere lidstaten gevestigde distributeurs tegen een lagere prijs dan op de telefoonkaart als nominaal bedrag wordt vermeld, een levering is van een telefoondienst aan een distributeur. Er is terecht geen btw berekend. De distributeur heeft de telefoondienst doorgeleverd aan de consument. In rechtsoverweging 28 van het arrest stelt het Hof dat de telefoonkaarten voor één enkel doel zijn bestemd. Zij geven recht op één soort dienst, waarvan de aard en de hoeveelheid vooraf zijn bepaald en die is onderworpen aan één enkel belastingtarief. Deze kaart is dus als single purpose voucher aan te merken. Bitcoins zijn dat niet: ze zijn voor verschillende doeleinden aan te wenden.

⁶² C-549/11 van 19 december 2012.

⁶³ Voorstel voor een richtlijn van de Raad, com (2012) 206 final, brussel 10.05.2012.

⁶⁴ C-520/10 van 3 mei 2012.

In het arrest *Astra Zeneca*⁶⁵ oordeelde het Hof van Justitie dat de door Astra Zeneca verstrekte bonnen moesten worden aangemerkt als loon in natura. Astra Zeneca verstrekte aan zijn werknemers bonnen met een nominale waarde van 10 Engelse ponden. Op het fonds van de werknemers werd een bedrag van 9,25 Engelse ponden ingehouden. Astra Zeneca kocht de bonnen tegen een prijs inclusief btw. Volgens het Hof verrichte Astra Zeneca daarmee een dienst onder bezwarende titel.

Bij de aan- of verkoop van Bitcoins wordt een deel van de prijs als vergoeding voor de diensten van de handelaar gezien, maar dat is bij het gebruik van de Bitcoins niet meer van belang. Dan wordt als waarde de dan geldende wisselkoers gezien.

In het arrest *Elida Gibbs Ltd*⁶⁶, besliste het Hof van Justitie bij kortingsbonnen dat de maatstaf van heffing van de met de bonnen aangeschafte goederen gelijk is aan de verkoopprijs van de fabrikant, minus het op de bon aangegeven en vergoede bedrag.

Dit arrest is het beste te gebruiken bij de beantwoording van de vraag hoe de vergoeding in Bitcoins moet worden gezien. Als Bitcoins gebruikt worden om leveringen van goederen of verrichten van diensten te betalen vermindert het bedrag in Euro's dat als vergoeding berekend wordt tot nihil. In die zin zouden ze naar mijn mening vergeleken worden met het betalen van een vergoeding met een cadeaubon. De vergelijking gaat echter mank omdat er bij de kortingsbonnen die *Elida Gibbs Ltd* verstrekte wel een geldstroom was tussen *Elida Gibbs* en degene bij wie de goederen werden aangeschaft en die relatie bij de betaling met Bitcoins niet bestaat.

In het voorstel gaat de Raad expliciet in op mobiele betaalsystemen met prepaid tegoeden. Als het systeem is opgezet om de betaling te vergemakkelijken van een brede of open reeks goederen of diensten, met name ook van andere leveranciers of dienstverleners, dan kan het niet als voucher worden aangemerkt.

Bitcoins zijn weliswaar geen prepaid tegoeden, maar ze geven ook geen recht op afname van goederen en diensten. Betalingen via internet of via apps hebben eerder het karakter van een mobiel betaalsysteem zoals hiervoor is omschreven. Op basis daarvan kan geconcludeerd worden dat Bitcoins niet gezien kunnen worden als een elektronisch voucher.

⁶⁵ C-40/09 van 29 juli 2010.

⁶⁶ C-317/94 van 24 oktober 1996.

6. Btw heffen in virtual reality of in real life?

De Minister van Financiën heeft op de vraag van het Tweede Kamer lid Nijboer (PvdA)⁶⁷ wat de status is van Bitcoins onder de Nederlandse belastingwetgeving en of over omzet, loon, winst of vermogen uitgekeerd of aangehouden in Bitcoins belasting worden betaald, het volgende geantwoord:

“Een belastingplichtige die met activiteiten in het economisch verkeer een bron van inkomsten heeft zoals winst uit onderneming of resultaat uit een werkzaamheid zal daarover met inachtneming van de bepalingen in de Wet inkomstenbelasting 2001 belasting moeten betalen. De omstandigheid dat de voordelen uit een dergelijke bron worden berekend aan de hand van een ander stelsel dan het in ons land geldende wettig betaalmiddel maakt dat niet anders. Ook een dergelijk voordeel in de vorm van een resultaat in Bitcoins zal leiden tot belastingheffing. Wel zal de vaststelling van een belast inkomen betekenen dat de waarde van het behaalde resultaat in Bitcoins moet worden omgezet in een bedrag in euro's. Voor de loon- en omzetbelasting geldt een vergelijkbare benadering.”

In feite is dat niet anders dan wanneer omzet wordt behaald in klassieke valuta, anders dan euro's. Ook dan zal de waarde, met inachtneming van artikel 91 van de btw-richtlijn, omgerekend moeten worden. De vraag welke wisselkoers daarvoor gebruikt moet worden zal nog door de Minister beantwoord moeten worden.

De kans dat op de aangifte omzetbelasting virtuele valuta gezien gaan worden acht ik gezien het antwoord van de Minister niet groot.

⁶⁷ Antwoord van de Minister van Financiën op vragen van het lid Nijboer (PvdA) aan de minister van Financiën over de opkomst van de Bitcoins als digitale betaaleenheid (ingezonden 10 april 2013).

7. Conclusie

In deze verhandeling wilde ik aan de hand van de virtuele valuta Bitcoin de vraag onderzoeken hoe virtuele valuta voor de heffing van btw behandeld zouden moeten worden.

De vraag hoe een nieuw fenomeen als Bitcoins in het kader van de btw behandeld moet worden laat zich niet eenvoudig beantwoorden. De tekst van de btw-richtlijn is opgesteld in een tijd waarin het niet denkbaar was dat een betaalmiddel onafhankelijk van banken over de gehele wereld als vergoeding geaccepteerd wordt. Er is weinig wetenschappelijke literatuur. De bronnen die er wel zijn, zijn vaak afkomstig van marktpartijen of uit de pers. Het waarheidsgehalte van die bronnen laat zich niet gemakkelijk toetsen. Het Hof van Justitie heeft zich er nog niet over uitgelaten, maar ik denk dat er voldoende aanleiding is om vragen voor te leggen.

Omdat Bitcoins gezien worden als alternatief voor geld heb ik eerst onderzocht wat geld is. Geld is een ruilmiddel, geëvolueerd uit schaars materiaal met een vaste waarde. De waardevastheid van geld wordt gewaarborgd door een systeem dat gebaseerd is op afspraken neergelegd in wetgeving, bewaakt door de Europese Centrale Bank.

Het neutraliteitsbeginsel vereist dat voor dezelfde diensten ten behoeve van dezelfde afnemer een zelfde verschuldigdheid van belasting moet optreden. Daarom heb ik onderzocht wat Bitcoins zijn en in hoeverre Bitcoins met klassiek geld te vergelijken zijn. De belangrijkste overeenkomst is dat geld is ontstaan uit schaars materiaal en Bitcoins ook schaars zijn. Het belangrijkste verschil is het ontbreken van controle en waarborgen die door de Wet op het Financieel toezicht en de Centrale Bank bij klassiek geld bestaan. Bij Bitcoins regeert voorsnóg de waan van de dag.

Bitcoins bestaan uit een unieke digitale code. Het zijn geen lichamelijke zaken, je kunt ze niet vasthouden. Daarom kwalificeren ze niet als goederen in de zin van de btw-richtlijn en ze zijn er ook niet mee gelijkgesteld. Het maken van en het handelen in Bitcoins is een dienst die over het internet wordt verleend, wegens zijn aard grotendeels geautomatiseerd is, slechts in geringe mate menselijk ingrijpen vergt en zonder informatietechnologie niet kan worden verricht. Daarom beschouw ik het maken van, de handel in en het betalen met Bitcoins als een elektronische dienst.

Bitcoins worden gemaakt met opensource-software, daarom is er geen sprake van een dienst tegen een bedongen vergoeding. Het maken van Bitcoins blijft daarom buiten de heffing van btw. Voor het bewaren van, het handelen in en het betalen met Bitcoins is ook software nodig. Deze software verandert de Bitcoin zelf niet. Er is daarom geen sprake van een eenheid van prestatie in het maken van Bitcoins en het bewaren, handelen en betalen. Deze prestaties dienen als aparte dienst voor de heffing van btw worden beschouwd. Bij het aan- en verkopen van Bitcoins met gewone valuta worden wisselkoersen gebruikt. Dat gebeurt ook bij aan- en verkopen van gewone valuta. Verschillen tussen aan- en verkoopkoersen kunnen als vergoeding voor deze prestaties worden beschouwd, net zoals afzonderlijk berekende fees.

Daarna heb ik onderzocht of het bewaren van, de handel in en het betalen met Bitcoins onder een financiële vrijstelling kan vallen. Bitcoins zijn een vorm van elektronisch geld waarmee betaald kan worden. Bitcoins zijn echter geen wettig betaalmiddel omdat ze (nog) niet als zodanig zijn erkend in enig land. Ze zijn niet als deviezen in de zin van artikel 135, lid 1 letter e van de btw-richtlijn aan te merken vanwege het ontbreken aan toezicht door de Europese Centrale Bank. Wat als deviezen of geld wordt aangemerkt is de bevoegdheid Europese Centrale Bank. Nu Bitcoins gebruikt worden voor dezelfde doeleinden als geld zouden ze op basis van het neutraliteitsbeginsel gelijk aan geld behandeld moeten worden.

In de bewoordingen van artikel 135, lid 1, letter d, en f zie ik ruimte om prestaties met betrekking tot de in- en verkoop en het bewaren van Bitcoins onder de financiële vrijstelling te brengen. Het zou goed zijn om het Hof van Justitie de vraag voor te leggen of dat inderdaad zo is. Tot die tijd moet de vergoeding voor de handel in, het bewaren van en het betalen met Bitcoins in de heffing van btw worden betrokken volgens de regels voor elektronische diensten.

Voor het antwoord op de vraag hoe betalingen met Bitcoins voor de btw beschouwd moeten worden als ze niet als geld gezien kunnen worden, heb ik daarna jurisprudentie van het Hof van Justitie op het gebied van vergoedingen in natura onderzocht. De vraag is of Bitcoins gezien zouden kunnen worden als vergoeding in natura voor zover ze gebruikt worden om goederen en diensten te betalen.

Als er sprake is van een prijs in euro's zal die door de ondernemer worden omgerekend in een tegenwaarde in Bitcoins. Hij kan daarvoor aansluiting zoeken bij artikel 91 van de btw-richtlijn. Als de er geen prijs in euro's is vastgesteld wordt het ingewikkelder. De methoden die door het Hof van Justitie zijn ontwikkeld, zijn bij het gebruik van Bitcoins te omslachtig. Naar mijn mening is de waarde van de Bitcoin op het moment van gebruik als vergoeding voor een prestatie bepalend, omdat het alternatief voor het gebruik van de Bitcoin als betaling is verkoop van de Bitcoin op een wisselmarkt. Daar kan de gebruiker dan een bedrag in euro's voor ontvangen. Omdat de waarde per wisselmarkt kan fluctueren zou een gemiddelde genomen kunnen van een aantal grote wisselmarkten. Er is immers geen sprake van een wisselkoers die door de Europese Centrale Bank wordt vastgesteld. Het verdient naar mijn idee aanbeveling om de manier van berekening vast te leggen in beleid.

De vraag of Bitcoins gezien kunnen worden als voucher heb ik beantwoord aan de hand van het arrest van het Hof van Justitie *Elida Gibbs Ltd* en het Voorstel van de Raad voor een voucher-richtlijn.

Aan de hand van het arrest *Elida Gibbs Ltd* zouden Bitcoins als cadeaubonnen beschouwd kunnen worden, maar het feit dat er geen geldstroom is tussen de verstrekker van Bitcoins en degene bij wie goederen en diensten worden aangeschaft staat daar naar mijn mening aan in de weg.

In het Voorstel voor een voucher-richtlijn gaat de Raad expliciet in op mobiele betaalsystemen met prepaid tegoeden. Als het systeem is opgezet om de betaling te vergemakkelijken van een brede of open reeks goederen of diensten, met name ook van andere leveranciers of dienstverleners, dan kan het niet als voucher worden aangemerkt.

Bitcoins zijn weliswaar geen prepaid tegoeden, maar ze geven ook geen recht op afname van goederen en diensten. Betalingen via internet of via apps hebben eerder het karakter van een mobiel betaalsysteem zoals hiervoor omschreven. Op basis daarvan kan geconcludeerd worden dat Bitcoins niet gezien kunnen worden als een elektronisch voucher.

De vraag of het waarschijnlijk is dat er binnenkort afdracht van omzetbelasting in Bitcoins zal gaan plaatsvinden, heeft de Minister van Financiën in antwoord op Kamervragen ontkennend beantwoord. Op de vraag hoe Bitcoins in euro's moeten worden omgezet heeft hij geen antwoord gegeven. Hij zou, net als de hiervoor genoemde ondernemer, aansluiting kunnen zoeken bij artikel 91 van de btw-richtlijn. De vraag welke wisselmarkten gebruikt kunnen worden bij de bepaling van de koers van de Bitcoins ten opzichte van de Euro's zou hij nog moeten beantwoorden.

De vraag hoe virtuele valuta in de btw behandeld moeten worden leek zo simpel, maar was het niet. Om de vraag te kunnen beantwoorden moeten we leren van het verleden, leven in het heden en ons voorbereiden op de toekomst.

Carpe diem.

Literatuurlijst

Literatuur

- BTW Jurisprudentie van het Hof van Justitie van mr. drs. W.A.P. Nieuwenhuizen, 2012, druk 2012/2013, Kluwer.
- Omzetbelasting van prof. mr. M.E. Van Hilten en prof. dr. H.W.M. van Kesteren, 2012, 10e druk, Kluwer.
- Prof. mr. A.J. van Doesum, Contractuele samenwerkingsverbanden in de btw, 2009, Kluwer, blz. 32 en 33.
- Stefaan Loosveld, Geld, geldschulden en deviezen, Belgisch, Europees en internationaal perspectief, 2006, De Boeck Supérieur, blz. 25.
- Vakstudie Omzetbelastingen Vakstudienieuws, via Kluwer Navigator.
- Cursus Belastingrecht, Omzetbelasting, via Kluwer Navigator.
- Antwoord van de Minister van Financiën op vragen van het lid Nijboer (PvdA) aan de minister van Financiën over de opkomst van de Bitcoins als digitale betaaleenheid (ingezonden 10 april 2013).
- Open source software: een stand van zaken, Mr. M. Truyens, in Computerrecht 2011/98.
- De door het recht bestuurde wereld is altijd virtueel geweest, prof. mr. E.J. Dommering, NJB 2013/1206.
- Btw brief 2011/44, mr. dr. G.J. van Norden, Het belang van de vorm: btw-behandeling van diensten van geldtransactiekantoor.
- De Financiële Telegraaf van 4 oktober 2013.

Hof van Justitie

- HvJ C-230/97 van 23 november 1988, Naturally Yours Cosmetics.
- HvJ C-33/93 van 2 juni 1994, Empire Stores.
- HvJ, C-317/94 van 24 oktober 1996, Elida Gibbs Ltd.
- HvJ C-172/96 van 14 juli 1998, The first national bank of Chicago.
- HvJ C-380/99 van 3 juli 2001, Bertelsmann.
- HvJ C-40/09 van 29 juli 2010, Astra Zeneca.
- HvJ C-520/10 van 3 mei 2012, Lebara.

Wetgeving

- Richtlijn nr. 2006/112/EG van de Raad van 28 november betreffende het gemeenschappelijke stelsel van belasting over toegevoegde waarde (btw-richtlijn).
- Verordening (EG) nr. 282/2011 van de Raad van 15 maart 2011 houdende vaststelling van maatregelen ter uitvoering van Richtlijn 2006/112/EG betreffende het gemeenschappelijk stelsel van belasting over de toegevoegde waarde. Inwerkingtreding 1 juli 2011 (uitvoeringsverordening btw).
- Richtlijn nr. 77/388/EEG van de Raad van 17 mei 1977 betreffende de harmonisatie van de wetgevingen der lidstaten inzake omzetbelasting (Zesde richtlijn).
- Voorstel voor een richtlijn van de Raad, com (2012) 206 final, brussel 10.05.2012.
- Wet op de omzetbelasting 1968.

Websites

eur.lex.europa.eu
www.dnb.nl
www.bitcoins.org
www.bitcoinspot.nl
www.bitcoinsweb.nl
www.rijksoverheid.nl
www.bitplaats.nl
www.bitonic.nl
www.wiskundemeisjes.nl
www.gahetna.nl (het nationaal archief)
www.wikipedia.org
www.allesoverbetalen.nl
<http://markets.blockchain.info/markets/mtgox.eu>
www.nu.nl
www.nutech.nl
www.automatiseringsgids.nl
www.watiseenBitcoin.nl
www.blockchain.info
www.bitcoins.de
www.mtgox.com
www.telegraaf.nl
www.travelex.be
www.winkelweblog.nl